

DĖL HIDRONIMŲ DARYBOS NAGRINĖJIMO

A. VANAGAS

Hidronimų¹, kaip ir apskritai tikrinių žodžių, darybos nagrinėjimo uždavinys yra kitoks, negu bendrinių žodžių. Analizuojant bendrinių žodžių darybą, siekiama nustatyti, kokiui būdu kalba kuriasi naujus žodžius, kaip papildo savo žodžių atsargą². Kitaip žiūrėtina į vietovardžių, ypač vandenvardžių, darybą. Dabar jau visos svarbesnės žemės paviršiaus vietas bei objektai turi savo pavadinimus, kurių daugelis šimtmečiais ir tūkstantmečiais perduodami iš lūpų į lūpas, iš kartos į kartą ir net juridiškai yra įteisinti. Tad vietovardžių, ypač vandenvardžių, susidarymo procesas praktiskai yra beveik pasibaigęs. Priešingai bendriniams žodžiams, čia turime ne gyvą, vidinių kalbos dėsnį nuolat veikiamą, o jau beveik susiformavusią, nusistojusią, nebegyvą sistemą. Tuo, suprantama, nenorima pasakyti, kad dabar vietovardžiai, kartu ir hidronimai, nebegali kisti. Kai kurių, ypač smulkųjų ir mažiau svarbių objektų vardai pakinta dėl liaudies etimologijos, analogijos (pavyzdžiu, daugiskaitėja) ar dėl literatūrinės kalbos įtakos, prisitaiko prie kai kurių tarmės ypatybių, kintant pačioms tarmėms, ir pan. Tačiau naujas hidronimas gali atsirasti tik tada, kai praktinės žmogaus veiklos sferoje atsianda naujas objektas, kuris susižinojimo tikslais turi būti kaip nors pavadintas. Naujų upių ar ežerų šiuo metu atsianda labai maža, daugiausia — nenaturaliu būdu, todėl ir vardus jie gauna dažniausiai dirbtinius (pvz., *Kauno marios*, *Ventos perkasas* ir pan.). Priešingai, dideli žemės paviršiaus pertvarkymo darbai ežerus ir upės gana intensyviai naikina. Dalis objektų, kurių vardai dabar nagrinėjami, jau yra išnykę, o jų vardai baigiami užmiršti arba ir visai užmiršti. Tad apie raidos tendencijas, apie naujus hidronimų susidarymo būdus, suprantama, negalėsime kalbėti. Hidronimų darybos nagrinėjimo uždavinys — pasekti šios,

¹ Cia ir toliau terminas *hidronimai* vartojamas siauriausia reikšme, būtent „upių ir ežerų vardai“.

² Žr. Л. В. Щерба, Очередные проблемы языкоznания, «Известия Академии Наук СССР. Отделение литературы и языка», М., 1945, р. 181.

jau beveik nebegyvos ir, matyt, linkusios siaurėti upių bei ežerų vardų sistemos susidarymo būdus ir nustatyti ją suformavusių darybos prie-monių visumą. Hidronimijos sistema dėl savo stabilumo yra šiek tiek panaši į mirusių kalbų (lotynų, prūsų ir kt.) apeliatyvų ir vietovardžių sistemų. Iš čia dar viena išvada. Kadangi hidronimų sistema jau susiformavusi, mažai bekintanti, tai jų darybos tyrinėtojo žvilgsnis visada daugiau nukreiptas į praeitį, į tuos laikus, kai dabar jau statinė sistema dar tik formavosi. Tai ypač tinka tiems hidronimams, kurie, išnykus atitinkamiesiems objektams, iš esmės nebéra gyvosios kalbos faktas. Sistemos pastovumas — viena charakteringiausią hidronimų ypatybę, skiriančią juos nuo apeliatyvų. Pažymétina, kad hidronimų sistema yra linkusi stabarėti (forma ir semantika) nuo pat savo formavimosi pradžios. Todėl ją nagrinėjant, iškyla tokiai problemų, su kuriomis beveik nesusiduria-me, tirdami bendrinius žodžius. Šiame straipsnyje aptariami tik du svarbesni su hidronimų daryba susiję klausimai: 1) hidronimų klasifikacija; 2) hidronimai-vediniai.

1. Klasifikacijos klausimas yra centrinis toponomastikos klausimas, vienodai liečiantis visus vietovardžių sluoksnius (hidronimus, gyvenamuju vietų vardus, mikrotoponimiją ir kt.). Nuo klasifikacijos priklauso visa tolesnė konkrečios medžiagos analizė; klasifikacijos schema pirmiausia ir ryškiausiai parodo tyrinėtojo požiūrį į toponimiją. Tačiau šis klausimas ir šiandien dar nėra galutinai išspręstas. Neišspręstas jis visų pirma todėl, kad dėl begalinės vietovardžių įvairovės ir ypatingos jų padėties kalbos sistemoje labai sunku sudaryti universalesnę klasifikaciją. Vietovardžių „klasifikacija“ — tai ne mechaniskas skirtumas po dėžes, o dėsningumų sistemos nustatymas³, — sako V. Nikonovas⁴. Be to, mokslo raida visada susijusi su požiūrio į tiriamąjį objektą kitimu, todėl dažnai tos klasifikacijos, kurios buvo priimtinos anksčiau, dabar gali turėti tik istorinę vertę. Tiesa, lietuvių (apskritai, ir visų baltų) vietovardžių klasifikacijos niekas nėra sudaręs, ir niekas nėra bandęs pritaikyti kitų kalbų vietovardžių klasifikacijų lietuvių vardynui. Tačiau mūsų artimiausiai kaimynai slavai, ypač lenkai, čekai, bulgarai, jugoslavai ir kt., šioje srityje yra padarę žymiai daugiau. Pirmosios slavų vietovardžių klasifikacijos yra sudarytos apie XIX a. vidurį⁴. Šalia daugelio privalumų šios klasifikacijos turėjo ir trūkumų, kurių bene svarbiausias buvo tas, kad jų tikslai visų pirma buvo ne grynai lingvistiniai, o „utilitariniai“, t. y. jos ne tiek stengėsi lingvistiskai analizuoti toponimų sistemas, kiek

³ В. Никонов, Послевоенные работы по топонимике в славянских странах, «Краткие сообщения Института славяноведения Академии Наук СССР. Славянское языкознание», № 28, М., 1960, p. 77.

⁴ Jų visų kritišką apžvalgą žr. W. Taszycski, Słowiańskie nazwy miejscowości (Ustalenie podziału), „Prace Komisji Językowej PAU“, Nr. 29, Kraków, 1946; arba W. Taszycski, Onomastyka, Wrocław-Kraków, 1958, p. 229—258; B. Nikonov, Послевоенные работы по топонимике..., p. 75—105. Mūsų požiūriu, teisingiausiai anksčesnės klasifikacijas yra įvertintė S. Rospondas knygoje „Klasifikacja strukturalno-gramatyczna słowiańskich nazw geograficznych“, Wrocław, 1957, p. 14—27.

sužinoti, kokią informaciją vietų vardai gali teikti šių dienų žmogui apie tautų praeitį, kultūrą, gamtą, augmeniją, papročius, socialinius santykius ir pan. Vietovardžiai buvo laikomi ne ypatingu kalbos reiškiniu, kurio tyrimas turi būti lingvistinis, o „fossiles de la géographie humaine“, „Geschichtquelle“, „Siedlungsgeschichte“ ir pan.⁵ Situo, suprantama, nenorima pasakyti, kad visos ankstesnės klasifikacijos buvusios beprasmiškos ir toponomastikos raidai nieko gera nedavusios. Būdamos susijusios su savo meto viso kalbos mokslo (ir ne tik kalbos) raida, jos padėjo suprasti vietovardžių semantikos ir iš dalies darybos svarbiausių bruožus, davė daugybę žinių apie tautų, kalbų, gamtos, augalijos ir kt. praeitį, tuo atkreipdamos daugelio mokslininkų akis į vardyną. Kaip matyti, pavyzdžiui, iš S. Rospondo duotos ankstesnių klasifikacijų apžvalgos⁶, klasifikacijų tobulėjimas buvo susijęs su vietovardžių rinkimo intensyvėjimu, su toponomastikos farmavimusi į atskirą kalbotyros šaką. Semantinio-etimologinio pobūdžio klasifikacijų dabar atsisakoma ne vien todėl, kad jos, stokodamos griežtesnių lingvistinių principų, dažnai paimiodavo skirtingus faktus, darydavo daug žodžių darybos aiškinimo kladų, neaprēpdavo visos vietovardžių jvairovęs, o, matyti, ir todėl, kad tą uždavinį, kurį sau kėlė, jos didele dalimi jau yra išsprendusios. Tolesnė toponomastikos raida be ankstesnių klasifikacijų (slavams — F. Palackio, F. Miklošičiaus, T. Voicechovskio, F. Švarco, E. Mukos, P. Skoko, K. Mošinsko, V. Tašickio ir kt.) būtų sunkiai įsivaizduojama.

Naujai vietovardžių klasifikacijos problemą sprendžia du beveik vienu laiku skirtingose šalyse pasirodę veikalai. Tai P. Lebelio⁸ „Prancūzų hidronimijos principai ir metodai“ ir S. Rospondo⁹ „Slavų vietovardžių struktūrinė-gramatinė klasifikacija“¹⁰. Svarbiausiais aspektais abiejų šių žymių toponimikų mintys daug kur sutampa¹¹. P. Lebelio ir S. Rospondo darbus novatoriškais galima laikyti todėl, kad jie į vietovardžius, į šią specifišką žodyno dalį, pažiūrėjo ne kaip istorinės informacijos ieškotojai, o kaip kalbininkai į kalbos faktus.

P. Lebelis visus prancūzų hidronimus skirsto į tris grupes: 1) apeliatyviniai vardai (*les noms appellatifs ou noms génériques*); 2) kvalifikaciniai vardai, arba aprašomieji posakiai (*les noms qualificatifs ou expressions descriptives*); 3) apibrėžiantieji vardai, t. y. būdvardžiai arba posakiai, kurie nustato objekto vietą erdvėje, laike arba gyvavimo trukmėje (*les noms déterminatifs*). Pavyzdžiui (atitinkamai), *Fontaine* „šaltinis“, *la Fontaine — Bouillante* „verdantis šaltinis“, *la Fontaine — Saint — Martin*¹².

⁵ Žr. S. Rospond, Klasyfikacja..., p. 31.

⁶ S. Rospond, Klasyfikacja..., p. 5—27.

⁷ Ten pat.

⁸ P. Lebel, Principes et méthodes d'hydronymie française, Paris, 1956.

⁹ S. Rospond, Klasyfikacja...

¹⁰ Abiejų veikalų recenziją žr. B. Топоров, К проблеме классификации в топонимии, «Исследования по структурной типологии», М., 1963, p. 226—231.

¹¹ Plg. ten pat, p. 231.

¹² P. Lebel, Principes et méthodes d'hydronymie..., p. 9.

S. Rospondo schema yra žymiai sudėtingesnė, tačiau pagrindinės grupės čia yra taip pat trys: 1) pirminiai, hidronimai, t. y. tokie, kurie yra kilę iš kitų žodžių, bet jokios toponiminės darybos žymės neturi. Jie gali būti kilę iš apeliatyvų (*Bagno, Blato, Jama*) arba iš asmenvardžių (*Jersz, Balaban, Bogdan*); 2) antriniai; jų iš viso yra penkios grupės: priesaginiai, priešdėliniai, priešdėliniai-priesaginiai, akcentuaciniai (pvz., ukr. *Suxyj=suxyj*), galūnių vediniai (turimi galvoje įvairūs galūnės pasikeitimai); 3) composita, t. y. sudurtiniai ir sudėtiniai vardai.

Pastaruoju metu pasirodė dar vienas darbas, skirtas specialiai hidronimų klasifikacijai. Tai žinomo bulgarų kalbininko J. Zaimovo¹³ straipsnis „Vandenvardžių problematika ir klasifikacija“.

J. Zaimovo schemą sudaro keturios pagrindinės dalys: 1) vandenvardžių semantinė klasifikacija; 2) vandenvardžių struktūrinė klasifikacija; 3) upėvardžių suskirstymas pagal upių ilgį; 4) vardų kilmę.

Pirmaoji dalis yra tradicinė; joje vandenvardžiai skirstomi į įvairiausias grupes pagal semantiką.

Antroji dalis skirta, galima sakyti, tik vandenvardžių darybai.

Trečiojoje dalyje upių vardai skirstomi pagal upių ilgį: vardai upių, kurių ilgis daugiau kaip 100 km, nuo 50 iki 100 km ir t. t.

Ketvirtojoje dalyje upių vardai grupuojami pagal kilmę (bulgariški, graikiški, turkiški, trakiški ir kt.).

Nesunku pastebėti, kad šių keturių schemas dalių skirstymo pamatas yra visiškai skirtingas. Pirmojoje dalyje tai etimologizuojant atsekama hidronimo semantika, antrojoje — aptariama struktūra, ketvirtojoje — kilmė. Trečiosios dalies sudarymo pamatas nėra lingvistinis, todėl, mūsų nuomone, ir pačios dalies išskyrimas lingvistiškai negali būti pateisintas.

Žodžių darybos požiūriu svarbiausia yra antroji dalis. Kai kuriais punktais ji panėši į P. Lebelio ir S. Rospondo klasifikacijas. Tačiau nuo pastarųjų ji daug kuo ir skiriasi. Skirtumai visų pirma susiję su tuo gana akivaizdu faktu, kad J. Zaimovo schemaje yra nenuoseklumo, atsiraodusio greičiausiai dėl nepakankamai griežtos lingvistinės hidronimų interpretacijos. Pirmiausia, kaip ir visoje schemaje, taip ir antrojoje dalyje nėra vieningo skirstymo pamato. Jeigu atskirose schemas dalyse, kurias galėtume laikyti savarankiškomis, vieningo skirstymo pamato nebuvimas gali būti pateisintas, tai vienos atskiro dalies, turinčios vieną pavadinimą „Vandenvardžių struktūrinė klasifikacija“, hidronimų grupavimas turėtų remtis vienu pamatu. I hidronimų struktūrą schemaje ne visada atsižvelgiama. Jeigu būtų griežtai žiūrėta hidronimų struktūros, tai, pavyzdžiu, dviejų žodžių upių vardai būtų atskirti nuo vienažodžių (t. y. trečio skyriaus vandenų vardai *Ради валог*, *Елени дол*, ketvirtio skyriaus — *Ивански дол*, šešto skyriaus, b) poskyrio — *Кокалска река*,

¹³ J. Zaimow, Класификация и проблематика на водните имена (въз основа на български материал), „I międzynarodowa slawistyczna konferencja onomastyczna“, Wrocław—Warszawa—Kraków, 1961, p. 171—180.

d) poskyrio — *Дивлянска река*, e) poskyrio — *Дряновски дол* ir kt. turėtų sudaryti vieną atskirą sudėtinį vandenvardžių grupę, kurioje taip pat galima išskirti kelis pogrupius). Antriniai hidronimai neskirstomi į priesagų ir priešdélių vedinius, nors tokios grupės yra labai reikalingos ir galimos išskirti.

Tokių nenuoseklumų yra ir daugiau. Todėl, nors J. Zaimovo klasifikacija sudaryta gerokai po P. Lebelio ir S. Rospondo klasifikacijų paskelbimo, jos laikyti nauju žingsniu į priekį toponomastikoje, rodosi, negalima.

Mūsų nuomone, priimtiniausios iš esamų klasifikacijų šiuo metu yra P. Lebelio ir S. Rospondo, nors jos taip pat ne be trūkumų¹⁴. P. Lebelio klasifikacija yra sudaryta lietuvių kalbai labai tolimos toponiminės medžiagos pamatu, todėl patogiau naudotis S. Rospondo schema, nes slavų toponimija daug kuo panėši į lietuvių. Be to, S. Rospondo schema geriau gali būti realizuota tokio profilio tyrinėjimuose, kurių išeities taškas yra morfologinė vietovardžių struktūra. Turint tai galvoje, yra pamato ir lietuvių hidronimijai taikyti struktūrinės-gramatinės klasifikacijos idėją. Kad struktūrinė-gramatinė lietuvių hidronimų klasifikacija yra galima, rodo ir žemiau pateikta trumpa lietuvių upių vardų struktūros apžvalga.

Pirmiausia visi lietuvių upių vardai pagal struktūrą skyla į dvi ne-vienodo didumo dalis: I. vienažodžiai upių vardai ir II. kelių žodžių upių vardai.

I. Vienažodžiai upių vardai. Ši lietuvių upių vardų grupė yra pati gausiausia, kelis kartus didesnė už antrają. I ją jeinantys upių vardai taip pat yra nevienodos darybos, todėl juos galima atitinkamai klasifikuoti:

1. Upių vardai, atsiradę iš visiškai nepasikeitusių bendrinių arba tikrinių žodžių. S. Rospondas juos vadina pirminiais. Pavyzdžiui: a) iš apeliatyvų: *Balà* up., *Iñtakas* up., *Upé* up., *Ēžeras* ež.; b) iš tikrinių žodžių: *Kündrotas* up., *Vaidōtas* up., *Amērika* up., *Sibiras* up.

Atskirą grupelę sudarytų upių vardai, kilę iš būdvardžių (vardžiuotinių ir nevardžiuotinių), t. y. upių vardai, padaryti būdvardžių substantyvizacijos būdu (*Dargióji*, *Juodóji*, *Sventója*, *Saltója*, *Juodá*, *Baltà*).

2. Dariniai, t. y. tokie vienažodžiai upių vardai, kurie turi kokią nors darybos žymę. Iš visų upių vardų jie yra patys gausiausi. Pagal darybą galima skirti dvi dideles jų grupes:

A. Vediniai (priesagų, galūnių, priešdélių — apie juos plačiau žr. p. 212).

B. Sudurtiniai upėvardžiai (*Júodupis*, *Kálnupis*, *Gēčintakis*, *Platvagė*). Cia priklausytų ir reduplikaciniai upių vardai (*Veiviržas*, *Siesartis*).

II. Kelių žodžių upių vardai. Ši grupė yra daug mažesnė už pirmąjį ir ne tokia įvairi. Pagal darybą galima skirti joje dar

¹⁴ Zr. B. Топоров, К проблеме классификации..., р. 226—231.

du pogrupius: 1) kilmininkiniai, t. y. upių vardai, sudaryti iš kokio nors tikrinio ar bendrinio žodžio kilmininko linksnio ir, dažniausiai, fiziongrafinio termino¹⁵. Kilmininkiniai upių vardai gali būti iš dviejų ir iš trijų žodžių, pavyzdžiu, *Aždaraisčio upėlis*, *Ašmonų upėlis*, *Jonýčio iñtakas*, *Lankélés rāvas*, *Baltų Bōbų Rāvas*, *Bālų valkōs upėlis*; 2) kvalifikacioniai, pavyzdžiu, *Júodasai upėlis*, *Báltasai griovys*, *Gývasis upėlis*.

Si lietuvių upių vardų klasifikacija kai kuo skiriasi nuo S. Rospondo klasifikacijos. Skirtumai visų pirma yra objektyvaus pobūdžio, nes baltų ir slavų hidronimų sistemos nėra vienodos. Be to, buvo ir kitokių priežasčių skirtumams atsirasti. Kai kurie klasifikacijos elementai mūsų schemae kitaip komponuojami ar traktuojami logikos, nuoseklumo sumetimais. Pavyzdžiu, antriniai, mūsų nuomone, laikytini ne tik vediniai, bet ir sudurtiniai bei sudėtiniai upių vardai, nes jie turi toponiminius darybinius požymius, tik kitokius, negu vediniai. Sudarant šią schemą, buvo daugiau dėmesio kreipta į hidronimo struktūrą, negu S. Rospondo. Todėl ir visi upių vardai pirmiausia skirstomi į dvi grupes: vieno žodžio upių vardai ir kelių žodžių upių vardai. Priesagos mūsų klasifikuojamos visai kitu principu, negu S. Rospondo (plačiau apie jas žr. žemiau). Yra ir kitų, smulkesnių, nesutapimų, pavyzdžiu, mūsų schemaje pirminių upių vardai toliau, semantiškai nebeskirstomi.

Si lietuvių upių vardų klasifikacijos schema visai lengvai gali būti pritaikyta ir kai kuriems kitiems lietuvių vardyno sluoksniams: ezerų vardams, kitiems hidronimams ir iš dalies mikrotoponimijai.

2. Su klasifikacija artimai siejasi vedinių problema. Ji iškyla, nagrinėjant hidronimų darybą. Aiškindamiesi vedinių problemą, išeities tašku pasirinkome bendrinių žodžių darybą, nes čia daugelis bendruju derivačijos principų jau yra pakankamai nusistovėjė.

Hidronimai (kaip ir visi tikriniai žodžiai) yra labai savita, turinti daug tik jai vienai būdingų žymių leksikos dalis. Be to, visi tikriniai žodžiai (tiesiogiai ir netiesiogiai) yra kilę iš bendrinių. Dėl šios priežasties jau a priori galima manyti, kad daugelis bendrinių žodžių derivačijos dėsnингumų vienu ar kitu mastu gali būti būdingi ir hidronimams. Bendrinių žodžių derivačijos dėsnį taikymo hidronimams mastas, suprantama, priklausys nuo to, kiek hidronimai susiję su bendriniais žodžiais ir kuo jie nuo pastaruju skiriasi, arba nuo to, kokią vietą hidronimai (ir visi tikriniai žodžiai) užima kitų žodžių tarpe. Tik išsiaiškinę šitą klausimą, galėsime suprasti, ką hidronimų darybos analizei galima naudoti iš bendrinių žodžių darybos analizės aparato ir kokie yra hidronimų darybos nagrinėjimo savitumai dėl jų ypatingos lingvistinės padėties.

Kiekvienas savarankiškas bendrinis žodis turi semantinį turinį ir vartojimo sferą. Turinio ir vartojimo sferos santykis yra atvirkščiai pro-

¹⁵ Plačiau apie kilmininkinius lietuvių vietovardžius žr. B. Savukynas, LKK, t. 6, p. 235.

Lietuvių upių vardų struktūrinė klasifikacija

		Daiktavardiniai			
		Būdvardiniai			
Pirminiai	Antriniai	Vienąžodžiai upių vardai		Kelių žodžių upių vardai	
		Dariniai		Kilmnininkiniai	
		V e d i n i a i	S u d u r t i n i a i		
		Priesagų vediniai	Galūnijų vediniai	Priešdėlių vediniai	Skirstant pagal I dėmenį
		ir tt.	Galūnės -é	Galūnės -ys	Skirstant pagal II dėmenį
			Galūnės -(i)us		
		ir tt.			
		Su priešdėliu ant-			
		Su priešdėliu ap-			
		Su priešdėliu až(u)-			
		ir tt.			
		II dėmuo — fiziografinis terminas			
		II dėmuo — nefiziografinis terminas			
		I dėmuo — daiktavardis			
		I dėmuo — būdvardis			
		I dėmuo — skaitvardis			
		ir tt.	Dviejų žodžių upių vardai		
			Trijų žodžių upių vardai		
			Kvalifikacinių		

porcingas: kuo turtingesnis, konkretesnis, apibrėžtesnis, mažiau abstrahuotas semantinis turinys, tuo siauresnė vartojimo sfera, ir, atvirkščiai: kuo skurdesnis, abstraktesnis, neapibrėžtesnis turinys, tuo platesnė vartojimo sfera¹⁶. Pavyzdžiui, žodžio *alksnis* semantinis turinys turtingesnis, konkretesnis, labiau apibrėžtas, negu žodžio *mēdis*, bet pastarojo (t. y. *mēdis*) vartojimo sfera yra daug platesnė, negu žodžio *alksnis*. Tačiau kalboje ne visi leksikos sluoksniai šia prasme yra vienodi. Esama žodžių, kurių semantinis turinys yra labai skurdus, neapibrėžtas, o vartojimo sfera — plati¹⁷. Antai lietuvių kalbos parodojamo įvardžio šis turinys yra labai neapibrėžtas, skurdus; dėl to jo pritaikymas yra be galos platus, ribojamas tik gramatinio kriterijaus (jis gali pakeisti kiekvieną vyriškosios giminės daiktavardį). Priešingai, žodžių *Nemunas*, *Vilnius*, *Napoleonas*, *Madridas*, *Nielas* turinys yra tiek konkretus, koncentruotas, detalizuotas, kad juose negalima įžiūrėti nė šešėlio abstrakcijos; dėl to jų vartojimo sfera susiaurinta iki minimumo: jie gali žymėti tik vieną vienintelį objektą¹⁸. Semantinio turinio detalizavimas, konkretėjimas tikriname žodyje yra pasiekęs absoliučią kraštutinę ribą. Ir kaip tik nuo to momento, kai bendrinio žodžio semantinio turinio detalizavimas prieina kraštutinę ribą, bendrinis žodis virsta tikriniu. Virtęs tikriniu, žodis turtum sustingsta, apmiršta, sustoja jo semantinė raida, nes kalbantiesiems jo pirminė prasmė pasidaro visiškai nebesvarbi; greitai jis ima skirtis iš kalbos sistemos kaip sustabarėjęs, jokio semantinio turinio nebeturintis simbolis, kalboje atliekės tik nominatyvinę funkciją. „...vietų vardai, — sako A. Doza¹⁹, — labai greitai sterilizuojami, atpalaiduojami nuo jų pirminės reikšmės; jų semantinis gyvenimas baigiasi su jų susidarymu“.
Jei bendrinis žodis reiškia, žymi kurį nors aplinkos daiktą ar reiškinį, tai tikrinis tik įvardija, pavadina jį (J. Kurilovičius žodžiais tariant — *il nomme*²⁰). Dėl to tikriniai žodžiai kalbos sistemoje kartais laikomi užimantčiais tarpinę padėtį tarp savo kalbos sistemos elementų ir „hieroglifų“ tipo elementų (tokių kaip tarptautiniai žodžiai, santrumpos, įvairūs simboliai, svetimos kalbos teksto intarpai ir pan.)²¹.

Vietovardžiai, šimtmečiais ir tūkstantmečiais mažai tepasikeisdami, dažnai gyvuoja daug ilgiau, negu tie bendriniai žodžiai, iš kurių jie sudarė. Tokie vietovardžiai šiandien mums visiškai nebeaiškūs, nebesuprantami. Be to, kiekvienos kalbos vardyne yra dalis vietovardžių, kurie įvairiai būdais (dėl substrato, skolinimosi) yra patekę iš kitų kalbų. Todėl didelė dalis lietuvių vietų vardų, ypač hidronimų, šiuo metu da-

¹⁶ J. Kuryłowicz, La position linguistique de nom propre, „Onomastica“, rocz. II, zesz. 1, Wrocław, 1956, p. 1.

¹⁷ J. Kuryłowicz, La position linguistique..., p. 2.

¹⁸ Pasikartojančių vietovardžių ir asmenvardžių problema čia neaiškinama, nes ji su tema néra tiesiog susijusi. Be to, iš principo ji sprendžiama nesunkiai.

¹⁹ A. Dauzat, La toponymie française, Paris, 1946, p. 13.

²⁰ J. Kuryłowicz, min. veik., p. 2.

²¹ B. H. Топоров, Некоторые положения теоретической топонимики, «Принципы топонимики», М., 1962, p. 3.

rybiškai jau nebeaiškūs, arba, kitaip tariant, jie nebeturi darybinės reikšmės²².

Zodij laikyti vediniu iš kito galima tik tuo atveju, jeigu:

1) greta vedinio yra žodis, iš kurio tas vedinys yra kilęs²³, pvz.: *brūkāvimas* „burkavimas“ iš *brūkūoti* „burkuoti“;

2) tarp pamatinio žodžio ir vedinio²⁴ yra reikšmės skirtumas, nes kiekvieno vedinio turinys turi ką nors nauja²⁵;

3) reikšmės skirtumas būtinai yra gramatinio pasikeitimo rezultatas²⁶. (Kitaip vediniais galėtume laikyti visus daugiareikšmius žodžius, pvz., *nerti* „i vandenį įsmukti“ ir *nerti* „megzti“.)

Šiuos pagrindinius bendrinių žodžių derivacijos principus galima taikyti ir vandenvardžiams. Suprantama, kad taikyti įmanoma ribotai, tik tiek, kiek leidžia šių dviejų žodyno sluoksnių bendrumai. Tų bendrumų yra įvairių, pavyzdžiui, morfologijos, darybinių morfemų, sintaksinių funkcijų tapatumai ir kt.²⁷ Mūsų reikalui svarbiausia yra tai, kad kai kurių hidronimų derivacinis ryšys su atitinkamais bendriniais ar tirkiniuose žodžiais dar tebéra visiškai aiškus. Drauge aiški ir jų darybinė reikšmė (pvz.: up. *Trūmpė*, ež. *Apskritys*, up. *Barsukýnas*, up. *Juodėlė*, ež. *Ringýs* ir kt.). Šitokiems hidronimams pagrindinius bendrinių žodžių derivacijos principus galima taikyti be išlygų. Tačiau iš anksto galima pasakyti, kad tokią atvejų yra palyginti nedaug, nes ir aiškios etimologijos hidronimus vesti iš atitinkamų apeliatyvų ne visada galima. Pavyzdžiui, upės vardo *Duobáité* (Skaudvilė, Minsnoro int.) visiškai drąsiai vesti iš bendrinio žodžio *duobē*, rodosi, neturime pamato, nes jis gali būti vedinys iš kito vietovardžio, vardu **Duobé* (pavyzdžiui, daubos, pievos, ba-

²² Dėl šios sąvokos žr. V. Urbutis, *Dabartinės lietuvių kalbos sudurtinių daiktavardžių daryba*, „Dabartinė lietuvių kalba“, Vilnius, 1961, p. 67.

²³ Г. О. Винокур, Заметки по русскому словообразованию, «Избранные работы по русскому языку», М., 1959, p. 425.

²⁴ Dėl pamatinio žodžio atskyrimo nuo vedinio plg.: „Pamatinių žodžių nuo vedinio galima atskirti pagal jo vietą bendroje žodžių darybos sistemoje, konkrečiai, pagal žodžių darybos ryšių kryptį žodžių darybos lizde, žodžių darybos sinonimineje eilėje, tam tikroje struktūrinėje-semantinėje pamatiniai ir išvestiniai kamienų grupėje“ — В. Н. Зиновьев, Проблема фонетико-морфологического словаобразования в русском языке, «Учёные записки Горьковского гос. университета им. Н. И. Лобачевского», вып. 52, серия историко-филологическая, Горький, 1961, p. 343.

²⁵ Plg.: „Kad galėtume kalbėti apie derivacinių ryšių, reikia, kad būtų ne tik fonetinis, bet ir semantinis santykis...“ (H. Marchand, Esquisse d'une description des principales alternances dérivatives dans le français d'aujourd'hui, „Studia linguistica“, V, 1951, Nr. 2. Lund, p. 95); „Reikia dviejų sąlygų, kad žodži galėtume vadinti priešdėliniu vediniu. Pirma, jis turi būti galimas analizuoti fonetiškai ir semantiškai. Tai reiškia, kad išvestiniai žodžiai turi būti dvejopai susiję su pamatiniu žodžiu: per reiškiamuosius ir reiškiančiuosius. Antra, tas santykis kartu turi būti ir grupės charakteristika“. (H. Marchand, The Question of the Derivative Relevancy and the Prefix *s*- in Italian, ten pat. VII, 1953, Nr. 2, p. 104.)

²⁶ Pastarasis principas yra vadinamas komutacijos principu ir, sekant Ferdinandu de Sosiuru, formuluojamas taip: skirtingus reiškiamuosius turi atitikti skirtinti reiškiantieji ir, atvirkštūs, skirtingus reiškiančiuosius turi atitikti skirtinti reiškiamieji (žr. С. К. Шаумян, О сущности структурной лингвистики, ВЯ, 1956, № 5, p. 48).

²⁷ Жр. В. Н. Топоров, min. veik., p. 3.

los ir pan. vardo). Net jeigu vietovardžio **Duobė* kur nors netoli dabar néra, ir tuomet dar neabejodami negalime teigti, kad *Duobáitė* yra vedydys iš *duobē* (arba perkeltine prasme vartojamas mažybinis fiziografinis terminas *duobáitė*), nes toks vietovardis galėjo būti anksčiau. Tai ypač svarbu atsiminti tada, kai šitoks darybos tipas minimoje teritorijoje yra labiau paplitęs.

Vedinių tarpe daugiausia yra tokų hidronimų, kurių daryba yra nebeaiški, bet kuriuos galima suskaidyti morfologiškai (morfemomis). Neža yra ir tokų hidronimų, kurių ne tik daryba neaiški, bet ir skaidymas morfemomis gali būti tik spėjamas. Turint tai galvoje, galima vienodus afiksus turinčius hidronimus atitinkamai klasifikuoti. Patogiausia, rodosi, skirti tris hidronimų kategorijas (rūšis, grupes):

1. Hidronimai, kurių daryba aiški, t. y. tie, kurių derivaciniis ryšys su atitinkamu pamatiniu žodžiu yra neabejotinas, pvz.: *Agarinis* ež.: *āgaras* „vandeninis riešutas (*Trapa natans*)“, *Akmenà* up.: *akmuõ*, *Daubùlis* up.: *daubà*, *Dumblinis* up.: *dumblas*, *Vidaujáitė* up.: *Vidauja* up. ir t. t.

2. Hidronimai, kurių daryba neaiški, bet kuriuos, palyginus su kitais baltiškais hidronimais ar šiaip vietovardžiais, galima laikyti turinčius afiksą. Pavyzdžiui, upės vardą *Maūč-iadis* (Zietela, Nemuno kr.) sugretinus su *Maūč-iuvis* (Vaškai, Yslykio kr.), galima spėti, kad *maūč-* yra šaknis, o *-adis* ir *-iuvis* — priesagos; dar plg. *Alm-ajà* up. (Linkmenys, Srovės int.) ir *Alm-é* up. (Šiluva, Dubysos int.), *alm-ëti* „pamažu tekéti, varvëti“, *alm-uõ* „pūliai“; *Ving-ainis*||*Ving-añis* up. (Kvėdarna, Jūros int.) ir *Ving-is* up. (Kamajai, Šetekšnos int.), *ving-is*, *ving-iúoti*. Priklaušomai nuo išskiriamojo pamatinio kamieno aiškumo ar neaiškumo, šios grupės hidronimai gali būti aiškesni ir mažiau aiškūs, pavyzdžiui (atitinkamai): *Alm-ajà* up., *Maūč-iadis* up.

3. Hidronimai, kurių neaiški ne tik daryba, bet ir afikso išskyrimas labai abejotinas, nors hidronimo struktūra, kirčio vieta, priegaidė, lyginimas su kitais tikriniais ar bendriniais žodžiais ir kitos aplinkybės leidžia įtarti jį turint tam tikrą afiksą, pavyzdžiui, *Zañd-agas* up. (Krekenava, Vadakties int.). Dėl *žand-* plg. (?) *Žand-ù-gala* up. (Seduva, Kriaukės int.), *Žand-k-ýs* ež. (Giedraičiai, Padvarių k.). Tačiau upės vardas *Zañdagas* gali būti ir sudurtinis; iš *Zañ-* ir *-dagas*.

Vadinasi, bendrinį žodžių darybos pagrindinis principas, kad apie vedinių galima kalbėti tik tada ir tik tol, kol egzistuoja atitinkamos pamatinis žodis²⁸, bus nepažeistas tik pirmoje grupėje. Tuo pačiu pirmosios grupės preciziškumas bus didžiausias, nes joje bus mažiausiai subjektyvumo.

Antrojoje grupėje tikslumo bus mažiau, nes priesaginiu laikomas hidronimas neturės pamatinio žodžio, iš kurio hidronimas yra kilęs, arba pamatinis žodis bus ne visai aiškus. Dėl to, lyginant du vienodos šaknies hidronimus, visada yra pavojaus suklysti. Pavyrus kyla iš to, kad šiandien vienodai skambančios morfemos gali būti skirtinges kilmės.

²⁸ Zr. Г. О. Винокур, min. veik., p. 425.

Antai dabar nėra priemonių tiksliai įrodyti, kad upių vardų *Maūč-iuvis* ir *Maūč-iadis* morfemos *mauč-* yra vienos kilmės. Antra vertus, sunku įrodyti ir jų skirtingą kilmę. Tokiu atveju vietovardžio lyginimas su vietovardžiu yra įprastas, visuotinai priimtinės ir galimas, nors rizikos suklysti esama rimtos.

Cia dar reikia pabrėžti, kad, stengdamiesi padidinti pirmą grupę antros grupės sąskaitą, t. y. ieškodami bendrinių ar tikrinių žodžių, iš kurių tiesiai gali būti kilę hidronimai, labiau rizikuotume suklysti, negu lygindami dabar formaliai vienodas hidronimų morfemas. Net su tokiais iš pirmo žvilgsnio gana aiškios darybos hidronimais, kaip, upėvardis *Ving-ainis*||*Ving-ačis* (Kvėdarna, Jūros int.), reikia elgtis labai atsargiai, nes negalima visiškai tikrai pasakyti, iš kurio bendrinio žodžio — *vingis* ar *vingiúoti* — šis upės vardas yra padarytas, nors ir žinoma, kad bendriniai žodžiai su priesaga *-ainis* (*-ainja-*) dažniausiai daromi iš daiktavardžių, būdvardžių ir skaitvardžių. Juk esama nemaža atvejų, kai hidronimų darybą lémė ne tie patys dėsniai, kaip bendrinių žodžių. Cia svarbu prisiminti, kad hidronimų susidarymą labai stipriai veikė toponiminis kontekstas. Sito veikimo rezultatas dažnai buvo tas, kad įvairūs afiksai atsirasdavo ten, kur, žiūrint bendrinių žodžių darybos dėsnį, jie negalimi. Pavyzdžiui, lietuvių vardyne yra upių su *-oja*: *Ilg-ója*, *Salt-ója*, *Švent-ója* ir kt. Kilimo jie yra paprasčiausiai įvardžiuotiniai būdvardžiai²⁹, vėliau virtę daiktavardžiais³⁰, plg. *ilg-as*, *šalt-as*, *šešt-as*. Dėl hidronimų ir įvairių kitų vietovardžių, labiausiai dėl gausios mikrotoponimijos su *-oja* įtakos, formantas *-oja* kartais atsiranda ten, kur pagal bendrinių žodžių darybos dėsnius jo buvimas visai neįmanomas, pvz.: *Lank-ója* up. (Obeliai, Audronių k.) ir *Širvint-ója*||*Širvintà* (Širvintos, Šventosios int.). Todėl bendrinių žodžių darybos dėsningsumų taikymas toponimijai negali būti besalygiškas, nes kalbos sistemoje toponimija sudaro mikrosistemą, kurioje veikia savi ir kartais labai griežti dėsniai.

Antra vertus, motyvuojant afikso buvimą hidronime, labai svarbu ir vedinių su kuriuo nors afiksu gausumas (reguliarumas). Esama grupės upių vardų (apie 10) su *-aja* (*Alm-ajà*, *Indr-ajà*, *Kam-ajà*, *Lak-ajà* ir kt.). Iš lyginimo su kitaip hidronimais visada gana aiškiai matyti, kad *-aja* yra priesaga. Išsiskiria iš kitų tik upės vardas *Usl-ajà*. Daugiau nei vietovardžių, nei bendrinių žodžių su šaknim *usl-* baltų kalbose nepavyko rasti. Tačiau dėl priesagos *-aja* reguliarumo, dėl jo geografijos (jis nėra nutolęs nuo upių vardų su *-aja* paplitimo ploto) ir dėl kitų antraelių priežasčių (pavyzdžiui, dėl hidronimų šaknies su galimu kitu balsių kaitos laipsniu buvimo, plg. *Aūsl-as* ež. Degučiai, Auslo kt.), rodosi, nėra pamato jį išskirti iš kitų šios priesagos upių vardų.

²⁹ Dėl *-oja* vietoj literatūrinės kalbos *-oji* žr. Z. Zinkevičius, Lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių istorijos bruožai, Vilnius, 1957, p. 90.

³⁰ Dėl įvardžiuotinių būdvardžių substantivizacijos žr. A. Valeckienė, Dabarinių lietuvių kalbos įvardžiuotinių būdvardžių vartojimas, „Literatūra ir kalba“, t. 2, Vilnius, 1957, p. 239.

Be to, skiriant hidronimą į antrą ar trečią grupę, reikia atsižvelgti ne tik į afikso reguliarumą, bet ir į tai, ar tas afiksas pasitaiko bendrijuose žodžiuose.

Dėl šių priežasčių pati gausiausia ir svarbiausia grupė iš trijų pa-
prastai būna antroji hidronimų grupė. Juk į ją įeina ne tik dalis etimo-
logiškai aiškesnių, neretai vėlesnės kilmės hidronimų, bet ir dauguma
senų hidronimų, kurie yra labai svarbūs etnogenezei, kalbų genezei ir
tarpusavio santykiams nušvesti. Čia dar galima pridurti, kad šiemis
tikslams dažnai ir nesvarbu, iš ko išvestas hidronimas (pvz., iš ko kilo
Vingains — iš *vingis* ar iš *vingiúoti*), o pakanka, kad aiški baltiška šak-
nis (*ving-*) ir priesaga (*-ainis*).

Trečioji grupė, į kurią įeina tokie neaiškios darybos hidronimai, ku-
riuose ir afikso buvimas kelia daugybę abejonių, taip pat yra nemaža.

Skiriant hidronimą prie vienos ar kitos grupės, sunku išvengti tam
tikro subjektyvumo. Tačiau, norėdami eiti į priekį, visų pirma turime
žinoti, kas šiuo metu aišku, ir kas neaišku, o hidronimų skirtumas į tris
grupes kaip tik ir turėtų pasitarnauti šiam tikslui. Be to, skirstant hidro-
nimus į minėtas grupes, nemanoma nustatyti kokių neperžengiamų sienų
tarp tuos pačius afiksus turinčių ar galinčių turėti hidronimų, o tik
bandoma atskirti aiškesnius dalykus nuo mažiau aiškių.

Turint galvoje, kad aiškios darybos hidronimų yra palyginti nedaug,
vedinių terminas visų trijų grupių hidronimams ne visai tinka. Jis varto-
jamas sąlygiškai, kadangi didžiąją dalį neaiškios darybos hidronimų ve-
diniais galima laikyti tik eventualiai.

Toliau visi vediniai skirstomi į tris dideles grupes: a) priesagų ve-
diniai; b) galūnių vediniai; c) priešdėlių vediniai.

a) P r i e s a g ą v e d i n i a i . V edinių tarpe priesaginių hidronimų
daugiausia. Gausumu jie aiškiai pralenkia galūnių ir žymiai viršija prieš-
dėlių vedinius. Pavyzdžiui, vien upių vardų priesagų priskaitoma per
keturus šimtus.

Nagrinėjant priesagų vedinius, visų pirma iškyla priesagų išdėsty-
mo bei klasifikacijos klausimas. Lietuvių kalbos žodžių darybos nagrinė-
jimuose iki šiol buvo įprasta priesagų vedinius klasifikuoti pagal priesa-
gos priebalsį, t. y. buvo įprasta sakyti „priesagos su priebalsiu *b*, su
riebalsiu *d*, su *g*, su *j*, su *k* ir t. t.“ Sis skirtumas turi savo privalusį
ir savo trūkumą. Jis patogesnis tuose darybos nagrinėjimuose, kai spren-
džiami ne tik žodžių susidarymo, bet ir priesagų kilmės klausimai. Baltų
kalbose tos pačios kilmės priesagos šiandien kartais turi skirtingą voka-
lizmą (pvz., *-uoni-*, *-ūni-*, *-uona-*, *-ūna-*, *-uonio*³¹), todėl patogiau remtis
pastovesniu kalbos elementu — priebalsiais. Tačiau ir tokio profilio dar-
buose, skirstant pagal priebalsį, susiduriama su jvairiais sunkumais.
Neretai būna sunku nuspresti, kuris tokią priesagų priebalsis yra svar-
besnis, galjs eiti klasifikacine žyme. Pavyzdžiui, Pr. Skardžius kelis

³¹ K. Būga, Rinkiniai raštai, II, Vilnius, 1959, p. 368, 366.

priebalsius turinčias priesagas klasifikavo pagal paskutinį priebalsį. Toks skirstymas daugeliu atvejų sunkiai pateisinamas ne tik sinchronijos, bet ir diachronijos požiūriu. Dabar ne visai suprantama, kodėl, pavyzdžiu, labai sena priesaga *-mena* (plg. *sémenà „pūdymélis“*, *Akmenà up.*) skirtina prie priesagų su priebalsiu *n*, o ne prie priesagų su priebalsiu *m*. Tą patį, rodosi, galima pasakyti ir apie priesagą *-estis*. Dėl šio neaiškumo ne visi lietuvių kalbos žodžių darybos tyrinėtojai priesagas skirstė vienodai. Pavyzdžiu, A. Leskynas³² priesagas *-mena*, *-mené*, *-gana*, *-tuvis*, *-tuvė*, *-tuva*, *-tava* skyrė ne prie priesagų su *n*, *v*, kaip Pr. Skardžius³³, o prie priesagų su *m*, *g*, *t*.

Kadangi čia kalbama apie darybą, o ne apie priesagų kilmę, tai priesagų skirstymas tik pagal priesagos priebalsį būtų nepatogus pirmiausia todėl, kad nežinotume, prie ko skirti priesagas su keliais priebalsiais (o tokį yra gal ketvirtadalis visų hidronimų priesagų). Klasifikuodami priesagas pagal priebalsį, mes tartum išskirtume priebalsį iš visos priesagos kaip kažkuo svarbesnį, ypatingesnį priesagos elementą. O nagrinėjant žodžių darybą, priešingai, svarbu ne kuris vienas priesagos elementas, o visa priesaga. Bendrinių žodžių darybos analizėje labai svarbū vaidmenį turi vedinių darybinė reikšmė. Kai kada kelios priesagos su vienodu priebalsiu, bet skirtingu vokalizmu pamatinio žodžio reikšmę modifikuoja vienodai, pvz.: *-ūnas*, *-uonas*, *-is* (*palaidūnas* — *palaiduonas*, *atskalūnas* — *atskaluonis*)³⁴. Didžiosios daugumos hidronimų daryba neaiški, dėl to ir šis priesagų skirstymo pagal priebalsį motyvas hidronimų darybos analizėje kiek didesnės svarbos neturi. Priimtiniausias, rodosi, yra formalus priesagų suskirstymas pagal alfabetą. Iš esmės tai nėra joks skirstymas, o tik tam tikras visų priesagų sutvarkymas, išdėstymas.

b) Galūnių vediniai. Galūnių vediniais vadinami tokie išvestiniai hidronimai, kurių derivacine žyme eina vedinio galūnė (pvz., *-ē* upės varde *Trum̄pē*, padarytam iš *trum̄pas*; *-ys* ežero varde *Ilḡys*, padarytam iš *ilgas*)³⁵. Šios rūšies vedinių yra daugiau, negu priešdėlių, bet gerokai mažiau, negu priesagų vedinių. Be to, galūnių vediniai yra mažiau jvairūs už kitus vedinius. Jų skaičius gali būti nustatytas tik apytikriai, nes dažnai būna neaišku, galima ar negalima upės vardą vesti iš apeliatyvo (pvz., dabar sunku pasakyti, ar upės vardą *Zibà* galima vesti iš *žibēti*, upės vardą *Aitrà* — iš *aitrùs*, *Alýs* — iš *alēti* ir t. t.). Todėl, nagrinėjant galūnių vedinius, visų pirma iškyla aiškių ir ne visai aiškių dalykų atribojimo klausimas. Tokiai atvejais reikėtų elgtis taip pat, kaip ir su priesagų vediniais — hidronimą vediniu laikyti tik tada, kai jo derivacinis ryšys su atitinkamu pamatiniu žodžiu yra akivaizdus.

³² A. Leskien, Die Bildung der Nomina im Litauischen, Leipzig, 1891, p. 417—421; 526; 565—567.

³³ Žr. Pr. Skardžius, Žodžių daryba, Vilnius, 1943, p. 232; 226; 382—384.

³⁴ K. Būga, Rinktiniai raštai, II, p. 366.

³⁵ Plačiau apie galūnių vedinius žr. V. Urbutis, Dabartinės lietuvių kalbos galūnių darybos daiktavardžiai, „Kalbotyra“, t. 3, Vilnius, 1961, p. 27, 28.

c) Priešdėlių vediniai. Šie vediniai yra patys negausiausi. Jų yra kelis kartus mažiau už priesagų ir žymiai mažiau už galūnių vediniai, nors pačių priešdėlių yra daugiau, negu galūnių. Priešdėlių vediniai klasifikuotini tokiu pat principu, kaip ir priesagų, t. y. formaliai, pagal alfabetą.

О СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНОМ АНАЛИЗЕ ГИДРОНИМОВ

А. ВАНАГАС

Резюме

Формирование системы литовских гидронимов в настоящее время можно считать практически законченным. В словообразовательном отношении имеется основание считать её больше почти не развивающейся, стабильной. В смысле стабильности она в известной степени сходна со системами апеллативов и топонимов мёртвых языков. В ста процентах это относится к тем гидронимам, которые из-за утраты ими обозначаемых объектов фактически перестали быть элементами живого языка. Стабильность системы — одна из характерных особенностей гидронимии, выделяющих ее из системы апеллативов. Поэтому целью словообразовательного анализа гидронимов является не определение способов образования новых слов, пополнения запаса слов языка, а установление совокупности средств и приёмов, участвовавших в формировании нынче уже статической системы.

В статье рассматриваются два вопроса словообразовательного характера: 1) классификация гидронимов; 2) проблема дериватов в гидронимах.

1) Главный вопрос топономастики — вопрос классификации — в балтийской лингвистической литературе до сих пор практически не ставился, хотя без решения этого вопроса дальнейшие исследования в этой области немыслимы. Предлагаемая автором классификация названий литовских рек (схему см. на стр. 213) преследует цель в качестве первой попытки хотя бы частично решить назревший вопрос. В основу нашей классификации легла идея структурно-грамматической классификации С. Роспонда и отчасти П. Лебеля. (Последний не только разработал классификацию французской гидронимии, но и полностью применил ее в практических исследованиях). Однако необходимо подчеркнуть, что предлагаемая нами классификационная схема имеет существенные различия от схемы С. Роспонда. Эти различия, во первых, носят объективный характер, так как схемы построены на разном материале. Во вторых, большая часть различий продиктована последовательно-логическими соображениями.

2) При словообразовательном анализе гидронимов всегда возникает проблема дериватов. Так как в словообразовательном отношении гидронимы не однородны, их можно распределить на три группы: а) гидронимы, которые без сомнения можно считать производными, т. е. деривативная связь которых с соответствующими нарицательными или собственными словами ясна; б) гидронимы, которые нельзя считать производными потому, что их деривативная связь с производящей основой неясна, но которые можно разбирать морфологически (разделять на морфемы); в) гидронимы, которые не только нельзя считать дериватами, но и делить их на морфемы можно только предположительно.

При разборе вопроса классификации самых аффиксов, автором выдвигается мысль, что традиционная классификация по согласному аффикса (напр., суффиксы с согласным *d*, с согласным *g*, с согласным *j*, с согласным *k* и т. д.) в гидронимии себя не оправдывает. Автор предлагает классифицировать аффиксы формально, по алфавиту (напр., суффиксы с *-ad-*, *-ag-*, *-ain-*, *-ait-*, *-aj-*, *-ak-*, *-al-*, *-am-*, *-an-*, *-ar-*, *-as-* и т. д.).
